

ההגנה בעידן העימות המוגבל

ההבחנה בין הגנה להתקפה אינה חד-משמעית, שכן כל פעולת הגנה כוללת גם פעולות התקפיות, וכל פעולת התקפה כוללת גם פעולות הגנתיות. בעימות המוגבל תופסת הפעילות ההתקפית מקום מרכזי במיוחד במסגרת מאמץ ההגנה

סא"ל אבי זהן

פעילותם ומטרתם. המרכיבים העיקריים בשיקולי המפקד בניהול קרב הגנה הם שימור השטח ושימור הכוח המגן. סדר העדיפויות השונה שקובע המפקד בנוגע לכל אחד מהמרכיבים האלה הוא שיקבע איזו צורה ילבש קרב ההגנה. לעומת זאת המרכיבים העיקריים בשיקולי המפקד בפעילות ההתקפית הם: זמן, עוצמת האש ושימור הכוח התוקף.

התפתחות קרב ההגנה במאה ה-20

ב-1914, לאחר 100 שנים של "שלום חמוש", פרצה המלחמה הגדולה ביותר בהיסטוריה עד אותה העת בין מעצמות אירופה. המאפיין המרכזי של מלחמת העולם הראשונה –

בכל הרמות – היה השתנות שדה הקרב עקב השפעותיה של המהפכה התעשייתית. המצביאים והחיילים נאלצו להתמודד עם מציאות מלחמתית שונה באופן קיצוני מזו שציפו לה: מלחמה ארוכה במקום מלחמה קצרה; התשה במקום הכרעה; מלחמה שגורם המפתח בה הוא כושר הייצור התעשייתי ולא רוח החיילים; לוחמת

חפירות במקום לוחמה ניידת. השוני הרב בין המלחמה שלה ציפו המצביאים והחיילים לבין האופי שהיא לבשה בסופו של דבר נבע בראש ובראשונה מטכנולוגיות קיימות שהשפעתן לא הוערכה כראוי ומטכנולוגיות חדשות שנוצרו במהלך המלחמה. התוצאה הייתה אבדות בהיקפים שהיו באותה העת בלתי נתפסים.

מול שיטת ההתקפה, שכללה הסתערויות חי"ר מסיביות בחיפוי מקלעים, פיתחו הצבאות במלחמת העולם הראשונה שיטת הגנה יעילה למדי: הם ריכזו כמות גדולה של רובאים בשורה צפופה והשכיבו אותם מאחורי מחסה טבעי או שהתחפרו ויצרו מחסה מלאכותי (קווי חפירות).

מגבלת העיקרית של תפיסת ההגנה הזאת הייתה עובדת היותה קווית ורדודה. כלומר, כמעט כל הלוחמים נדחפו לשורה אחת כדי להבטיח ניצולת מרבית של כל הרובים והתותחים במרחב. כמעט שלא נשמרו עתודות, ובוודאי שלא הוחזקו כוחות בעומק השטח על מנת לאבטח את האגפים או כדי לספק חיפוי ללוחמים בקו הראשון אם

העימות המוגבל בינינו לבין הפלסטינים בשטחי יהודה, שומרון ועזה דורש ממפקדי צה"ל חשיבה שונה וחדשנית, שעיקרה הסתגלות ללחימה בשטח בנוי המאוכלס בצפיפות. לחימה נמוכת עצימות דוגמת זו שמתנהלת בשטחים מתאפיינת בכך שאין קו חזית מוגדר בין הצדדים הלוחמים. במאמר הזה אנסה לבחון את התפתחות קרב ההגנה בעימות המוגבל, שבו בולטים לעיתים האסימטריה בין הצדדים הלוחמים וטשטוש הגבולות בין התוקף למגן.

בכל לחימה קיימות שתי פעולות יסוד:

● **הפעילות ההתקפית** – השואפת לשנות את המצב הקיים באמצעות כיבוש שטח ו/או השמדת נכסי האויב.

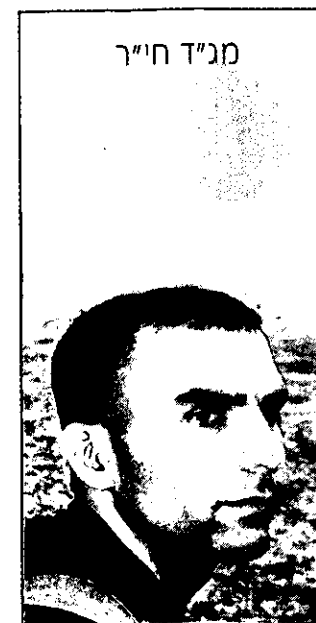
● **הפעילות ההגנתית** – השואפת לשמר את המצב הקיים באמצעות הכשלת ניסיונות האויב לכבוש שטח ו/או להשמיד נכסים.

הן את הפעילות ההתקפית והן את הפעילות ההגנתית מבצעים הכוחות הלוחמים באמצעות אש ותנועה. כל מבצע צבאי כולל לפחות אחד המרכיבים האלה, ולרוב את שניהם.

ההתקפה וההגנה הן
לכאורה פעולות הסותרות
זו את זו, אך למעשה הן
משלימות זו את זו

ההתקפה וההגנה הן לכאורה פעולות הסותרות זו את זו, אך למעשה הן משלימות זו את זו. הגנה סבילה לחלוטין (התבצרות וספיגה ללא תגובה) אפשרית אולי מהבחינה

הפילוסופית, אבל במציאות אינה אלא מתכון לכישלון. כדי להצליח במשימתו חייב כוח מגן לכל הפחות לתקוף באש את הכוח התוקף אותו, ורצוי שאף ינחית עליו התקפות נגד – ולא במוקדם או במאוחר יצליח התוקף להשיג את יעדיו. לעומת זאת, כוח תוקף שאינו מגן על עצמו מפני תגובות המגן למהלכיו לא יוכל להתמיד בהתקפתו לאורך זמן, כי יישחק מאש המגן. ההבחנה בין כוחות תוקפים לבין כוחות מגינים נעשית באמצעות הבחינה מהו עיקר

מג"ד חו"ר

מלחמת העולם הראשונה - לוחמים צרפתיים בחזית הסוס

בשלהי 1916, תוך כדי הלחימה בסוס, התפתח ויכוח אצל הגרמנים בין שתי גישות הגנה שונות: ההגנה הקשיחה וההגנה הגמישה

ייאלצו לסגת. משום כך הצליחו לעיתים הגרמנים בחודשים הראשונים של המלחמה לאתר אגפים חשופים במערכי ההגנה שלפניהם ועלידי כך להדוף לאחור גם את המגינים החזקים ביותר.

לאחר שהתקבעו החזיתות היה הצבא הגרמני מודע לחולשתם של מערכי ההגנה הקוויים, ולכן הוא העמיק בהדרגה את מערך ההגנה שלו מקו הגנה יחיד, הכולל תעלת לחימה אחת, למערך ביצורים עמוק, הכולל כמה קווי ביצורים עוקבים. יתר על כן, כל קו בפני עצמו נבנה כך שתהיה בו מידה של פריסה לעומק.

בשלהי 1916, תוך כדי הלחימה בסוס, התפתח ויכוח אצל הגרמנים בין שתי גישות הגנה שונות: ההגנה הקשיחה וההגנה הגמישה. כלפי חוץ, מבחינת מערכי הביצורים, נראו שתי התפיסות זהות. השוני היה בחלק מהמרכיבים של הפעלת הכוח.

בשתי הגישות הסכימו שאת התוקף יש להביס באמצעות התקפת-נגד. ההבדל היה נעוץ במועד הטלתה של התקפת-הנגד. מצדדי ההגנה הקשיחה דרשו להטיל את התקפת-הנגד מייד עם חדירת האויב לקו הקדמי, כלומר הם דרשו לבלום את האויב בחזית המערך הקדמי באמצעות עמידה עיקשת של הכוחות הקדמיים והתקפות-נגד מיידיות נגד כל כוח המצליח לחדור דרכם. לעומתם, מצדדי ההגנה הגמישה ביקשו לאפשר לאויב להמשיך להתקדם פנימה לתוך המרחב שבין הקו הגרמני הקדמי לבין הקו הגרמני השני ורק אז לצאת להתקפת-הנגד. תומכי הגישה הגמישה טענו שבדרך הזאת תובטח השמדה נרחבת יותר של התוקף, שכן כוחותיו יהיו מפוזרים ומפוצלים מאש המקלעים והארטילריה של כוחות המגן הגרמניים. הוויכוח לא הוכרע, ושתי צורות ההגנה קובעו בתורה הרשמית הגרמנית והועתקו – בגרסאות שונות – עלידי יריביהם.¹

בתחילת מלחמת העולם השנייה נראה היה כי ההתקפה זכתה לעליונות מוחצת על פני ההגנה. בתחילת המלחמה הכריעו הגרמנים מדינה אחר מדינה באמצעות טקטיקת ה"בליצקריג" (מלחמת הבזק), ולא נראה היה כי יש כוח מגן כלשהו שיכול להתייצב מולם. כך נכבשו – בין היתר – צרפת ושטחים נרחבים מברית-המועצות. אולם החל משלהי 1942 מצאו הכוחות הלוחמים בגרמנים, ובמיוחד הצבא האדום, תשובה למלחמת הבזק הגרמנית. יתר על כן, הקואליציה האנטי נאצית אף נטלה את היוזמה האסטרטגית לידיה, והיה זה תורם של הגרמנים להיות בהגנה ובנסיגה רצופות – עד לכיבוש ברלין. תפיסת ההגנה הגרמנית במלחמת העולם השנייה התפתחה ישירות מהתפיסות שפותחו במלחמת העולם הראשונה עם התאמות לאיומים החדשים ולאמצעים החדשים שהיו בידי הגרמנים. הגרמנים ויתרו לרוב על

רציפות רוחבית של מערכי ההגנה, אבל הקפידו ליצור עומק. על סמך ניתוח השטח הם פרסו את כוחותיהם לחסימת צירי תנועה עיקריים – ובמיוחד סביב צמתים שניקזו אליהם את נתיבי התנועה. את המחסומים על הצמתים הם בנו כמתחמים היקפיים שהכילו כוחות בהיקף של גדוד בתוספת כל גורמי הסיוע – בעיקר ארטילריה ותותחים נגד טנקים. המתחמים האלה היו מסוגלים להגן על עצמם מכל הכיוונים ולשרוד במשך זמן רב גם כשהם מנותקים.

עומקו של מרחב ההגנה הגרמני היה כמה עשרות קילומטרים. ככלל, אירגנו הגרמנים שלושה קווי מתחמים, אולם בהעדר כוחות מספיקים הם איישו רק את הקו הקדמי, בעוד שאת הקו השני והשלישי הם איישו רק במקרה של נסיגה מהקו הראשון. בעורף מרחב המתחמים החזיקו הגרמנים בעתודות שריון (אם כי מדוללות למדי כתוצאה מאבדותיהם הכבדות ברק"ם), רגלים ממונעים ותותחים מכל הסוגים.

על-פי תפיסת הגרמנים צריך היה כל מוצב לנהל את קרב ההגנה באמצעות עוצמת האש של הלוחמים שאישו אותו. אולם ההגנה על המתחמים לא הייתה רק באמצעות החזקת המוצבים: כוחות ממוצבים לא מותקפים תקפו-נגד את הכוחות הרוסיים שצרו על מוצבים שכנים או את הכוחות הרוסיים שניסו לחדור בשטחים מתים בין מוצבים שכנים. כך התפתחה שיטת הסיוע ההדדי בתוך מתחם מוצבים ואף בין מערכים, הכוללים כל אחד כמה מתחמים. תפיסת ההגנה האקטיבית הזאת איפשרה לצבא הגרמני לעכב את כיבוש ברלין במשך כמעט שנתיים ולגבות מהצבא האדום מחיר כבד מאוד תמורת התקדמותו.

במלחמת העולם השנייה התפתחה אפוא תורת ההגנה הניידת, המבוססת על כמה קווי הגנה, ושבה לכל קו תפקיד

ומשימה מוגדרים. הגרמנים, שהנחילו את התורה הזאת לצבאות רבים – לרבות הצבא האדום – פיתחו תפיסת הפעלה הדוגלת בתנועה לאחור תוך תיעול האויב לשטח השמדה מתוכננים וביצוע התקפות נגד מכמה כיוונים.

התורות, הטכניקות והתרגולות של קרב ההגנה, שהתפתחו במהלך שתי מלחמות העולם, עיצבו את התפיסות ואת התורות ההגנתיות שהשתרשו בצבאות העולם בתקופה שלאחריהן. במלחמות הקונוונציונליות שלאחר מלחמת העולם השנייה, בין היתר במזרח התיכון, סיגל לעצמו כל צבא את שיטת ההגנה המועדפת בעיניו לפי תנאי השטח (מדבריות, שטחים הרריים, שטחים עירוניים וכו'). אולם השינוי הגדול ביותר התרחש עם התפתחות העימות המוגבל והתעצמות הלוחמה הלא סדורה.

משחר ההיסטוריה נחלקה תופעת המלחמה לשתי צורות יסוד: לוחמה סדורה בין צבאות ולוחמה בלתי סדורה (טרור וגרילה). במהלך ההיסטוריה הצליחו בדרך כלל צבאות סדירים להביס כל יריב בלתי סדיר. אולם ההגבלות המוסריות החדשות שהוטלו על חופש הפעולה של הצבאות הסדירים פגעו בהם בעיקר בעת לחימה נגד אויבים בלתי סדירים.

תוצאת לוואי של השינוי התרבותי הזה הייתה העצמה משמעותית של תופעת העימות המוגבל ומתן סיכוי לעמים ולארגונים צבאיים חלשים לנצח עמים וארגונים צבאיים שהם חזקים מהם לכאורה. בעבר הייתה ההתייחסות ללוחמה הבלתי סדורה עניין משני מבחינת ההגות הצבאית ותורות הלחימה של הצבאות, אולם כיום, לאחר עימותים מוגבלים רבים ועקובים מדם (וייטנאם, אפגניסטן, צפון-אירלנד, אלג'יריה, עיראק, צ'צ'ניה, דרום לבנון, יהודה, שומרון ועזה וכו'), הפכה הלוחמה הבלתי סדורה (העימות המוגבל) לתחום המקביל בחשיבותו ללוחמה הסדורה, ולכן עלה הצורך לפתח בעבורו הגות, המשגה ותורה הייחודיות לו.

עקרונות הלוחמה האסימטרית

הגורם המרכזי שהשפיע במהלך 100 השנים האחרונות על התפתחותה של אמנות המלחמה בכלל ועל תורת הקרב בפרט הוא גורם האש. כל יתר הגורמים המשפיעים על המציאות בשדה הקרב מצאו את עצמם רודפים אחרי השתכללותו המהירה של הגורם הזה בניסיון לאזן אותו או, לכל הפחות, למתן את השפעותיו.

העליונות הברורה של צבאות המערב ביכולתם לייצר נפחי אש עצומים היא שהולידה את התפיסה המכונה "לוחמה אסימטרית". מכיוון שיריבי המערב אינם יכולים להתמודד עם עוצמת האש, המיגון והניידות של צבאות המערב, הם מנסים למנוע מהם מלהביא לידי ביטוי את יתרונותיהם ובכך להופכם לבלתי רלוונטיים. חשוב להדגיש שהחידוש אינו בעצם הרעיון, אלא רק בשם החדש שניתן לו ובתנאים המדיניים והתרבותיים בני זמננו, המעניקים לפועלים בדרך הזאת עוצמה רבה יותר מאשר בעבר.

לתפיסה האסימטרית שני כיווני התפתחות:

● טרור וגרילה (שבהם מתמקד המאמר הזה).

● לוחמה סדורה אסימטרית.

בשיטת הטרור והגרילה משתדל היריב הנחות בכוח אדם ובעוצמת אש להימנע ממגע חזיתי עם האויב במערכת הכרעה, ותחת זאת להתיש את צבאו בסדרה ארוכה ומתמשכת של היתקלויות קטנות וכן להתיש את רוחו הלאומית על-ידי פגיעה קטלנית באזרחיו במרכזי אוכלוסייה. דוגמה לדפוס כזה של פעילות היא הלחימה של ארגוני הטרור הפלסטיניים. אלה מנהלים הן לוחמת גרילה (הפעלת חוליות לחימה מיומנות "בסגנון החיזבאללה" החודרות למוצבים, צולפות, מפעילות מטענים ויוזמות היתקלויות עם לוחמי צה"ל) והן פעולות טרור (רצח חסר הבחנה של אזרחים ישראלים – בעיקר באמצעות מתאבדים).

הפעילים בארגוני הטרור הפלסטיניים סיגלו לעצמם עם השנים דפוס פעולה ייחודי המקל עליהם להילחם נגד כוחות סדירים. את הדפוס הזה ניתן לכנות בשם "ההיפוך האסימטרי" ועיקרו הוא הבלטת היתרונות של החלש על פני הצבא הסדיר, למשל באמצעות ניהול קרבות קצרים (היתקלויות בסגנון "פגע וברח"), ניצול גורם ההפתעה, שימוש במטענים נגד כלי רכב ממוגנים וטנקים הנעים בשיירות, ניצול מיטבי של האוכלוסייה לצורך פעילותו.

בכל עת שהיוזמה היא בידי הצבא הסדיר, מנסים לוחמי הגרילה להתחמק ממגע איתו כדי לא לחשוף את עצמם לאש העדיפה שלו. ברוב המקרים, המאפיין המרכזי של היריב הנלחם בטכניקות של טרור ושל גרילה הוא חולשתו החומרית – יחסית לזו של האויב. אולם כשמודדים את העוצמה של יריבים במלחמה, לא די להביא בחשבון את עוצמתם החומרית היחסית (מספרי הלוחמים וכמות הציוד), אלא יש לשקלל מרכיבים נוספים (מדיניים, רוחניים), ובהחלט ייתכן שבמרכיבים האלה יחסי העוצמה אינם לרעת הצד הבוחר לנקוט לוחמת טרור וגרילה. בהקשר הזה חשוב לציין את השימוש בתקשורת כבאמצעי לחימה לשם הטיית הכף בדעת הקהל המקומית והבין-לאומית לטובת הצד החלש.

הטרור והגרילה התפתחו במיוחד לאחר מלחמת העולם השנייה, ואף זכו בלא מעט הישגים² – הן משום שיש להם שורשים היסטוריים ארוכים והן משום שאין זה מסובך לארגן כוחות לסוג כזה של לחימה. סיבה חשובה נוספת להצלחתם היחסית של הטרור והגרילה היא האווירה הבין-לאומית הנוכחית המגבילה מאוד את מגוון פעולות-הנגד שיכולים לנקוט הצבאות הסדירים.

את עקרונותיה של תורת הלחימה האסימטרית העלה על הכתב המצביא העליון של צפון-וייטנאם, וו נגוין גיאפ³. בספרו "מלחמת העם – צבא העם" (שתורגם לעברית על-ידי הוצאת מערכות) הוא כתב, בין היתר:

מלחמת הגרילה היא מלחמתם של ההמונים הרחבים של מדינה מפגרת מבחינה כלכלית הקמים נגד צבא תוקפני, מצויד בעוצמה רבה ומאומן כהלכה. אם חזק האויב – נמנעים לוחמי הגרילה מלהיתקל בו; ואם חלש הוא – תוקפים הם אותו. נגד חימושו המודרני מציגים הגרילה גבורה חסרת

הגורם המרכזי שהשפיע במהלך 100 השנים האחרונות על התפתחותה של אמנות המלחמה בכלל ועל תורת הקרב בפרט הוא גורם האש

סוללת תותחים צפון-זייטנאמית

המצביא העליון של צפון-זייטנאם, וו נגוין גיאפ, כתב בספרו "מלחמת העם - צבא העם" שמלחמת הגרילה היא מלחמתם של ההמונים הרחבים של מדינה מפגרת מבחינה כלכלית הקמים נגד צבא תוקפני, מצויד בעוצמה רבה ומאומן כהלכה

גבולות כדי לנצח על-ידי הטרדת האויב או על-ידי השמדתו, בהתאם לנסיבות, ועל-ידי שילוב מבצעים צבאיים עם פעולה פוליטית וכלכלית. אין במלחמה כזאת קו תיחום יציב בין הגייסות היריבים. החזית נמצאת במקום שבו מצוי האויב. במילים אחרות: החזית לא הייתה בשום מקום והיא הייתה בכל מקום. יש לחתור תחת רוח הלחימה של האויב ולהתיש את כוחותיו ללא הפוגה.

על-פי תורתו של גיאפ, המלחמה המוגבלת היא אפוא שילוב של מבצעים צבאיים עם פעולות פוליטיות וכלכליות במטרה להתיש את האויב חומרית ורוחנית כאחת, עד שיעדיף להיכנע.

ההגנה בעימות המוגבל

תכלית המאמץ ההגנתי המסכל של הצד החזק בעימות המוגבל היא למנוע פגיעה בלוחמיו, באזרחיו ובתשתיותיו.

בכל המדרג הפיקודי בצה"ל - מרמת הפיקוד והאוגדה, דרך רמת החטיבה והגדוד וכלה ברמת הפלוגה והמחלקה - נקבע כי המשימה בעימות עם הפלסטינים היא הגנתית. לכל מסגרת ניתנת גזרה, ובה יישובים, צירים ושטח שעליהם יש להגן.

האם ההיערכות ההגנתית בעימות המוגבל עם הפלסטינים צריכה להיות במתכונת ההיערכות ההגנתית של צה"ל ברמת הגולן מול הסורים? האם זו צריכה להיות הגנה קבועה או ניידת? מהו קו המגע הקדמי? היכן הגבול בין קו כוחותינו לקו האויב? מהם הכוחות והמאמצים הבאים לידי ביטוי בהגנה בעימות מוגבל? מהו תפקיד המוצבים? מהם שטחי המפתח ומהם השטחים החיוניים? (ישנן חטיבות מרחביות באיו"ש המגדירות את הצירים כשטחי מפתח, וישנן חטיבות מרחביות אחרות המגדירות את הצירים כשטחים חיוניים. להבדלים האלה בהגדרות יש משמעויות מרחיקות לכת). האם נדרשת המשגה חדשה לתורת ההגנה בעימות המוגבל, ויש צורך במינוחים חדשים דוגמת אלה שבהם נתקלנו בעימות הנוכחי ("השתבללות", "רקמה סופגת")?

מובן שקיים הבדל גדול מאוד בין הגנה בעימות המוגבל עם הפלסטינים לבין הגנה בפני התקפה אפשרית של הצבא הסורי. יעדי ההגנה בעימות המוגבל שונים מיעדי ההגנה במלחמה גבוהת עצימות נגד צבא של מדינת אויב: בעימות המוגבל אין מתגוננים מפני כיבוש פיזי של שטחים (פעולה שאין בכוחם של הכוחות הפלסטיניים לבצע), אלא מפני ערעור החוסן הנפשי-לאומי של המתגוננים. חוליה שחודרת ליישוב או למוצב אינה מבקשת לכבושו ולהיערך בו להגנה,

אלא מבקשת לרצוח כמה שיותר אזרחים ולוחמים על מנת לזעזע ולערער את אמונם של הצבא ושל אזרחי המדינה ביכולתם להגשים את מטרותיהם. הקרקע היא הבמה ולא המטרה, ואילו המבנה של זירת העימות הוא אמורפי ומשתנה: אין קו גבול ברור בין שטחנו לשטח האויב, החיכוך עם האוכלוסייה הינו אינטנסיבי ורצוף, ובמקרים רבים היא משמשת פלטפורמה לפיגועים (נגד מוצבי צה"ל, נגד מחסומים ונגד עמדות הנמצאות בשולי הערים הפלסטיניות באיו"ש). נוסף על כך, שלא כמו במלחמה כוללת בין שתי מדינות, אין סימון של קו כוחותינו ושל קו האויב. כלומר בעימות מוגבל הגבולות מיטשטשים, וכוחות האויב פועלים בתווך המבצעי של כוחות הצבא. אחד מעקרונות המלחמה של החיזבאללה מבהיר את הנקודה הזאת בצורה הברורה ביותר: "התמד לנוע. אסור ליצור קו חזית".

מאו טסה טונג, שבאמצעות לוחמה לא סדורה השתלט על סין כולה (חוץ מאשר על טייוואן) טען ש"האופנסיבה והדפנסיבה אינן אלא שני צדדים של אותו מטבע". ואכן, בעוד שצה"ל קובע כי משימתו בעימות המוגבל היא הגנתית, הרי בפועל הוא מבצע פעילות התקפית רבה ומגוונת. מטרותן של פעולות ההגנה - על היישובים, על המוצבים, על הצירים וכו' - היא למנוע ולסכל את פעולות האויב בהווה. הפעילות ההתקפית המתבצעת בעימות המוגבל (מעצר וחיסול של מבוקשים ואף כיבוש ערים, כמו במבצע "חומת מגן") מיועדת לסכל את יכולתו של האויב לפעול בעתיד ולהרתיעו.

ברמה הטקטית מתבססת ההגנה מפני פעולות הטרור והגרילה של הפלסטינים על נטרול היכולת ההתקפית שלהם. מאמצי הנטרול נעשים באמצעות פעילות גלויה ורועשת או

"האופנסיבה והדפנסיבה אינן אלא שני צדדים של אותו מטבע"

באמצעות פעילות ממוקדת וחשאית, המתבססת על מודיעין איכותי (יומינ"טי, ויזינ"טי וסיגינ"טי). לכן הפעילות המודיעינית נחשבת למאמץ בפני עצמו לצד המאמץ ההגנתי והמאמץ ההתקפי. המאמץ המודיעיני של צה"ל ושל השב"כ הוא כלי שרת מהמעלה הראשונה במאמץ ההגנתי בעימות הזה, ולכן יש להגבירו ולהשתמש בו בכל עת.

אין ספק שהמשימה החשובה ביותר של כוחות הצבא בשטחי יהודה, שומרון ועזה היא להגן על היישובים ועל הצירים. מניתוח לקחי מלחמת יום הכיפורים עולה כי תפיסת ההגנה של צה"ל – שלפיה קו המגע חייב להיות קו העצירה ואסור לאבד אף שעל – הייתה שגויה ונחלה כישלון חרוץ. למרות זאת, בהגנה על יישובים אין ברירה אלא ליישם את התפיסה הזאת. כפי שכבר צוין, בעימות מוגבל אין גבול ברור, אך ישנו קו מגע אחד ברור ומוגדר: גדר היישוב. דין היישוב כדין המוצב: הוא אינו סובל חדירה. קו המגע, כלומר גדר היישוב, הוא הקו שבו אמורים כוחות צה"ל לזהות ולהשמיד את החוליות המנסות לחדור. החוליות הפלסטיניות מכירות היטב את השטח, מסוגלות להעביר ביניהן במהירות רבה מידע על תנועת כוחות צה"ל ומצטיינות בפעילות לילה, בכושר הסתננות ובחיילות בסיסית. אולם אחדות מנקודות התורפה של החוליות האלה טמונות ביתרונותיהן: פעילותן בקרב האוכלוסייה האזרחית חושפת אותן ומקילה על כוחות

הביטחון לאתרון; העבודה בחוליות קטנות מקשה עליהן להתמודד עם כוח עדיף עליהן מספרית ואיכותית. לעומת זאת, יכולתן להפתיע ולהוציא אל הפועל תכנון מבצעי נכון גרמה לכך שכמה מפגשים איתן הסתיימו מבחינת צה"ל בכישלון צורב. דוגמאות לכך הן התקריות בעין-יברוך (19 באוקטובר 2003: שלושה חיילים נהרגו במארב של חוליית פת"ח); בצומת הכבשים בחברון (23 בינואר 2003: שלושה חיילים נהרגו בירי מהמארב); במחסום עין-עריק (19 בפברואר 2002: שישה חיילים הרוגים) ובמוצב מרגנית (25 באוגוסט 2001: שלושה חיילים הרוגים בעקבות חדירתם למוצב של שני פלסטינים).

במאמץ ההגנה של כוחות צה"ל מתגלות נקודות תורפה הנובעות מתנאי השטח, מאופי הפעילות ומאופי העימות: ריבוי יישובים מרוחקים; העובדה שלא כולם מוגנים היטב; המוצבים והמחסומים הם סטטיים וממוקמים בקרבת ערים וכפרים פלסטיניים – מה שמקל על המפגעים לאסוף עליהם מל"ם (מודיעין לקראת מבצע) מדויק ולאורך זמן, לנתח נתיבי חדירה ונסיגה, להבין את שגרת השמירה, ובחסות תנאי האקלים והסביבה (חשיכה, ערפל) לתקוף אותם. לכן ישנה חשיבות גדולה לשבירת השגרה ולהוצאת פעילות יזומה לא רק על בסיס מודיעין קיים, אלא על-פי ניתוח נקודות התורפה שאותן זיהו המפקדים בכל אזור. הפעילות הזאת יכולה לכלול מארבים על בסיס נתיבי החדירה (מרכיב שהיה יומיומי בלחימה ברצועת הביטחון בלבנון), פטרולים רגליים – יומיים וליליים – בסביבת היישוב והמוצב, שינוי שגרה יומיומי על מנת לא לאפשר לאויב לזהות דפוסי פעולה קבועים וכו'.

סוד ההצלחה בפעילות הגנתית בעימות המוגבל הוא הפגנת יצירתיות, כלומר יצירת שיטות חדשות ומצבים חדשים שהאויב אינו מודע להם ומתקשה להתמודד מולם. הפעלת כוחות מיוחדים ותחבולנות בכל רמה יהיו המפתח להצלחה – בעיקר בפעילות ההתקפית. דוגמה לכך היא פעילות מעצרים ויירוטים של מבוקשים על-ידי חוליות מסתערבים. (פעולות התקפיות כאלה משולות להתקפת נגד מקדימה בלחימה בעצימות גבוהה).

בהגנה ניתן לנקוט שיטות פעולה רבות המקשות על האויב לחדור לנקודות שאיננו רוצים שהוא יוכל להיכנס אליהן: פריסת מוקשי תאורה (באזורים שזוהו כנתיבי חדירה ודאיים ושאינן סכנה שאזרחים ינועו בהם), הצבת מכשולים בשטחים מתים ובנתיבי החדירה אל היישוב ואל המוצבים וכמובן פעילות של כוחות אבטחה: מארבים, פטרולים ותצפיות. חשוב לזכור כי מטרת האויב בעימות הזה – שלא כמו במלחמה גבוהת עצימות – היא לתקוף למשך זמן קצר ולהיעלם. על מנת להבין את הנקודה הזאת יש להזכיר עקרון מלחמה נוסף של החיזבאללה, הקובע שללוחם הגרילה אסור להיקלע לקרב סדור, ושעליו לחמוק כעשן בטרם ינצל האויב את יתרונו.

לכן חייבת לדעתי ההגנה בעימות המוגבל – בכל רמה ובכל אזור – לכלול ביצוע פעולות התקפיות יזומות. מכאן שהרעיון המבצעי הגדודי או החטיבתי חייב להתייחס לפעילות ההתקפית וההגנתית כאל מקשה אחת, אף שהמשימה היא הגנה. במילים אחרות: ההכרעה תושג על-

ידי נטרול יכולת הפעולה של האויב באמצעות ביצוע פעולות הגנה בשטחים החיוניים וביצוע פעולות התקפיות על סמך מודיעין ממוקד בעומק שטח מחייתו של האויב.

כוחות המגן בעימות המוגבל

בנוגע לכוחות המשתתפים בקרב ההגנה אל לנו להמציא את הגלגל מחדש. הגדרת הכוחות המסורתית בהגנה מתאימה גם לעימות המוגבל:

● **כוחות האחזקה** – הכוחות המחזיקים בשטחי המפתח ובשטחים החיוניים. הכוחות האלה ממוקמים במוצבים בקרבת היישובים ובעמדות בתוך היישובים עצמם וכן במחסומים על הצירים. תפקידם הוא למנוע חדירת חוליות אויב אל היישובים וירי על הצירים. המחסומים ייחודיים לעימות המוגבל. תפקידם הוא לסנן את הכניסה אל תוך תחומי הקו הירוק ולמנוע ירי על צירי התנועה. כוחות האחזקה הם המאמץ המרכזי בהגנה בשטחים. לדעתי, מערך האחזקה הוא המרכיב העיקרי, וצורת היערכותם ופריסתם של כוחות האחזקה מנתיבה את שאר מרכיבי ההגנה. אי לכך נכון להגדיר את צורת ההגנה שנוקט צה"ל בעימות כהגנה סדורה וקבועה (הכוללת מוצבים, מחסומים ועמדות), שבמסגרתה מופעל מאמץ אבטחה דינמי, הכולל סיורים רכובים על הצירים ובסביבות היישובים, פטרולים רגליים וליווי הסעות.

● **כוחות האבטחה**. אלה הם הכוחות הפועלים בחזית מאמץ האחזקה – בכיוון שממנו צפויה הגעת האויב. בעוד שבמלחמה כוללת משימתם של כוחות האבטחה היא לאתר את המאמץ העיקרי של האויב, לתעל את כוחות האויב לשטחי ההשמדה, לשחוק את כוחותיו ולהתישם, בעימות המוגבל יידרשו הכוחות האלה להשמיד את האויב בכל מפגש עימו. לדוגמה: מארב שיתמקם בחזית מוצב, יישוב או בנתיב הגעה אל ציר יידרש להשמיד את החוליה ולמנוע ממנה לבצע את משימתה. הסיורים הרכובים הם, לדעתי, חלק מכוחות האבטחה, ומשימתם היא לאבטח את הצירים ואת הנוסעים בהם וכן להקנות תחושת ביטחון לאוכלוסייה הן ביישובים והן בצירים.

● **כוחות עתודה**. במלחמה כוללת תופעל העתודה בקרב ההגנה כדי לכבוש שטח שנפל בידי האויב או כדי לבצע התקפת נגד על כוחותיו. בעימות המוגבל יישמרו כוחות כוננות כעתודה בכל יישוב או מוצב או גזרה. עומקה ורוחבה של הגזרה וכן אופי המשימה יקבעו את אופן נידודו ואת דרכי הגעתו של כוח העתודה אל האירוע. משימתו המרכזית של כוח העתודה היא לתגבר את מערך כוחותינו במקום שבו קיימת סכנה לפעולת אויב.

● **כוחות מיוחדים**. משימתם של הכוחות האלה היא ליטול את היוזמה ולבצע פעילות התקפית – בעיקר בעומק שטח האויב. למאמץ הזה יש השפעה קריטית על תוצאות העימות, וישנם מפקדים הגורסים כי זהו המאמץ ההתקפי העיקרי נגד ארגוני הטרור (אף שמבחינת גודלו זהו הכוח

הקטן ביותר). מרכזיותם של הכוחות האלה נובעת מכך שבעימות מוגבל יש צורך להוגיע את האויב ולנפץ את תשתיותיו על-ידי פגיעה בלוחמיו ובמפקדיו. פעילות משולבת של כוחות מיוחדים (גדודי סיור, יחידות מסתערבים, יחידות מודיעין וחיל אוויר) בעומק שטח האויב לשם מעצרים או חיסולם של פעילי הטרור מפחיתה בצורה ניכרת את יכולתם להוציא לפועל פיגועים. יתרוננו כצבא סדיר נעוץ ביכולתנו לנצל את משאבינו החומריים והאנושיים, את יתרוננו הטכנולוגי, את כושר הניידות ואת איכות המודיעין כדי ליטול את היוזמה ההתקפית. זאת ועוד, הפעילות ההתקפית המיוחדת זורעת פחד רב בקרב פעילי הטרור, ואלה נאלצים להשקיע את מרב האנרגיות שלהם בשרידותם האישית, מה שמצמצם את יכולתם לתכנן פיגועים. בעימות המוגבל, כמו במלחמה כוללת, יש לשלב את היכולות של כל הכוחות כדי ליצור סינרגיה למען השגת המשימה.

סיכום

העימות המוגבל הפך לצורת הלחימה המרכזית באזורנו ובעולם כולו, ונראה כי ישמור על מעמדו המרכזי גם בעתיד. ישנו שוני רב בין מלחמה כוללת, שבה מעורבים צבאות סדירים, ושבה מושגת לרוב הכרעה פיזית, לעימות המוגבל, שבו ישנה חשיבות עליונה להכרעה התודעתית. לכן כדי לנצח בעימות המוגבל חובה ליזום מערכת התקפית רצופה במקביל למאמץ ההגנתי וכחלק בלתי נפרד ממנו. פגיעה פיזית היא האמצעי העיקרי שבאמצעותו משפיעים על תודעת החברה העומדת מאחרי הלוחמים בשני הצדדים. הצד הנוטל את היוזמה הוא המכתיב את מהלכי הלחימה והוא המאלץ את יריבו להתגונן. שילוב שתי צורות הקרב, הגנה והתקפה – תוך כדי התאמתם לאופי המיוחד של העימות הזה – יכריע בסופו של דבר את הכף.

הערות

1. ההגנה הניידת וההגנה הקבועה, הנהוגות היום בצה"ל, הן תוצרי אותו דיון.
2. בניגוד למיתוס הרווח הישגי הטרור והגרילה רחוקים מאוד מלהיות מושלמים. כל ניסיונות החתרנות במערב אירופה נכשלו כישלון חרוץ וכך גם רוב התנועות במרכז אמריקה ובדרומה. ההצלחות הבולטות של הטרור והגרילה הן כדלקמן: ארגון ה"אף-אל-אן" הצליח להביא להחלטתו של דה-גול לפנות את אלג'יריה; התבוסות של צרפת ושל ארה"ב בווייטנאם; התבוסה של ברית-המועצות באפגניסטן ועמידתם של המורדים הצ'צ'נים נגד הצבא הרוסי.
3. תורת המלחמה שלו פותחה על בסיס תורתו של מנהיג המרד הקומוניסטי בסין, מאו טסה טונג.

סוד ההצלחה בפעילות הגנתית בעימות המוגבל הוא הפגנת יצירתיות, כלומר יצירת שיטות חדשות ומצבים חדשים שהאויב אינו מודע להם ומתקשה להתמודד מולם

